

Hoe het Nationaal Archief datagedreven werken omarmt

Waarde uit data door grip op data

Als overheidsorganisatie kun je niet meer om data heen. Datagedreven en verantwoord werken met data zijn speerpunten in het overheidsbeleid. Zo wil de Rijksoverheid haar informatiehuishouding verbeteren en meer waarde creëren voor de burger. Dit artikel laat zien hoe het Nationaal Archief hieraan bijdraagt, onder meer met een datavisie, datastrategie en de rol van de Chief Data Officer.

Om die informatiehuishouding op orde te krijgen, wordt sinds enkele jaren gewerkt aan het opzetten van het CIO-stelsel. Dit stelsel vereist dat centrale overheidsinstellingen een *Chief Information Officer* (CIO) aanstellen. Ook de bijbehorende rollen horen daarbij, zoals de *Chief Technical Officer* (CTO), *Chief Privacy Officer* (CPO) en *Chief Security Officer* (CISO). Omdat data en datagedreven werken zo'n belangrijke rol spelen binnen de overheid, kan de *Chief Data Officer* (CDO) niet ontbreken.

Dit artikel beschrijft de acties die het Nationaal Archief de afgelopen twee jaar heeft ondernomen om meer datagedreven te werken en grip te krijgen op de eigen data. Denk aan een verkenning naar de positie van de CDO en het formuleren van een datavisie en -strategie. Door data te gebruiken bij het nemen van beslissingen, voor betere dienstverlening en voor maatschappelijke opgaven, wil het Nationaal Archief meer waarde creëren voor de burger, de archiefvormers, het archiefveld en zichzelf.

CDO-verkenning

Als eerste heeft het Nationaal Archief in 2023 een verkenning gedaan naar de positionering van een Chief Data Officer. Voor deze verkenning zijn gesprekken gevoerd met medewerkers en met CDO's van andere organisaties. De verkenning naar de rol en positie van de CDO bij het Nationaal Archief riep veel vragen op: wat betekent datagedreven werken precies? Wat voegt een CDO toe en welk probleem wordt daarmee opgelost? Zorgt de CDO mogelijk voor sturingsspaghetti? Het managementteam kwam tot de conclusie dat de CDO vooral een coördinerende rol moet krijgen, waarvoor de databehoefte en datastrategie van de organisatie leidend zijn. Daarom is eerst een datavisie en datastrategie bepaald, voordat de rol en positie van de CDO vastgesteld kon worden.

Ontwikkelen datastrategie

Waarom heeft het Nationaal Archief eigenlijk een datastrategie nodig? Je zou bijvoorbeeld kunnen denken dat een archiefinstelling zich vooral met documenten bezighoudt. Maar als we kijken naar wat er nu al – en in de toekomst nog meer – op het Nationaal Archief afkomt, zien we dat data daarin een essentiële rol speelt. De processen bij de overheid

worden steeds meer datagedreven. Er komen ook steeds meer datasets en vraagstukken over deze datasets onze kant op. Dus naast het feit dat we meer waarde uit data willen halen, krijgen we als archiefinstelling ook steeds meer met data te maken.

De eerste stap naar een datastrategie was het samenstellen van een werkgroep met vertegenwoordigers van alle afdelingen. Het was een bewuste keuze om de verschillende perspectieven vanuit de organisatie mee te nemen. Ook konden we op die manier alle expertise snel organiseren en ervoor zorgen dat de verschillende teams en afdelingen aangehaakt waren en bleven. De werkgroep kreeg de opdracht om een datastrategie en -visie op te stellen. Maar voordat we daarmee konden beginnen, moesten diverse semantische discussies worden beslecht. Wat verstaan we onder data? En metadata? Wat betekent *datagovernance* (beleidsregels voor databeheer) in de praktijk, en wat is nu eigenlijk datamanagement? Wat behelst datakwaliteit en wat wil je allemaal beschrijven in een datavisie? Tijdens deze discussies werd al snel duidelijk dat een onderscheid nodig was tussen collectiedata aan de ene kant en bedrijfsvoeringsdata aan de andere kant. Deze onderwerpen vragen namelijk om een net wat andere aanpak. Waar de nadruk bij bedrijfsvoeringsdata ligt op efficiëntie en effectiviteit, gaat het bij collectiedata om toegankelijkheid.

DAMA-DMBOK

Om te zorgen voor eenduidig gebruik van terminologie heeft de werkgroep een cursus DAMA-DMBOK gevolgd. Deze cursus gaf de werkgroep een gezamenlijk beeld van alle onderdelen van datamanagement en een eenduidige vaktaal. DAMA-DMBOK is een raamwerk waarin wordt toegelicht wat datamanagement in de basis precies inhoudt, om zo een effectieve *datagovernance* op te zetten. Het zogeheten DAMA-wiel toont de verschillende onderdelen van datamanagement. Het viel ons op dat 'Documents & Content' volgens dit raamwerk onderdeel zijn van datamanagement.

Datavisie

Met de opgedane kennis gingen we aan de slag met de datavisie, onder het motto: *waarde uit data door grip op data*.

Het is noodzakelijk om grip op onze data te krijgen, zodat we waarde kunnen realiseren voor alle relevante belanghebbenden. De datavisie luidt als volgt:

‘De manier waarop wij informatie verzamelen, beheren, gebruiken en beschikbaar stellen, transformeren we naar een op data georiënteerde wijze. Met als doel waarde uit data te creëren met aandacht voor publieke belangen, waarbij toegang tot

Gegevens worden nog onvoldoende benut om processen te verbeteren of keuzes te onderbouwen

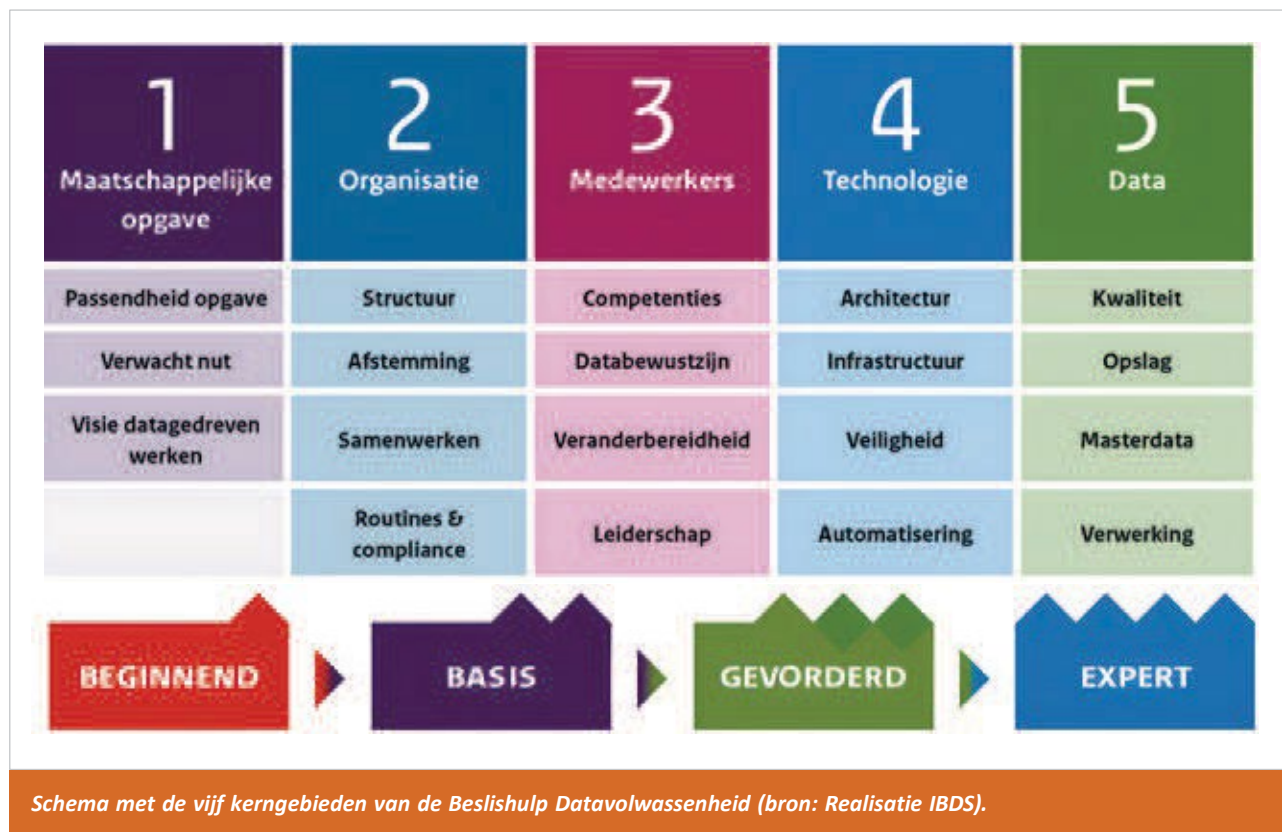
betrouwbare informatie bij ons voorop staat. Op deze manier dragen we bij aan een transparante en open overheid.

We werken richting een toekomst waarin informatie van de overheid aan de bron wordt verrijkt en vloeiend wordt overgebracht. Waar nodig wordt de data uit deze archieven verder verrijkt en op een associatieve, inclusieve en duurzame manier toegankelijk gemaakt voor (her)gebruik. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met het brede archief- en werkveld en op basis van praktijkvoorbeelden.

Datagedreven werken doen we voor de collectie én onze bedrijfsvoering. Dit stelt ons in staat om nog beter onderbouwde beslissingen te nemen, met oog voor ethische overwegingen en behoeften van onze eindgebruikers en medewerkers. Zo richten we onze organisatie effectiever en efficiënter in, waarbij een datacultuur voorwaardelijk is om de grip op data te realiseren.’

Praktische handvatten

Nu moesten er nog praktische handvatten worden gevonden om de datavisie ook daadwerkelijk te realiseren. Hiervoor werd een datastrategie vastgesteld met de volgende speerpunten: »

» • **Datageletterdheid en databewustzijn stimuleren.**

Dit is belangrijk om grip te hebben op data, en daarmee de waarde uit onze data te halen.

• **Digital-born archieven toegankelijk maken.**

De datastrategie sluit in dit geval naadloos aan op bestaande initiatieven. Hierbij concentreren we ons op het toegankelijk maken van datasets.

• **Grip op data in de waardeketen.**

Data is dé grondstof binnen de waardeketen van een organisatie, en dus ook van het Nationaal Archief. Daarom is het essentieel om grip op de collectie- en bedrijfsvoeringsdata te hebben en te houden.

• **Datagovernance.**

Functies en rollen met betrekking tot data moeten worden beschreven, verantwoordelijkheden moeten worden belegd.

De data maturity scan

Op basis van deze datastrategie is een werkplan voor de komende jaren opgesteld. In dit werkplan worden de vier speerpunten uitgewerkt in diverse projecten en opdrachten, zoals: het verbeteren van de *business intelligence* (om eenvoudig data over je organisatie, doelen en processen te verzamelen en analyseren); het ontwikkelen van een *knowledge graph* (een informatienetwerk van met elkaar verbonden gegevens) voor collectiedata; en een *data maturity scan* (om te meten hoe het Nationaal Archief omgaat met data en gegevensbeheer).

De data maturity scan is uitgevoerd door studenten van de Haagse Hogeschool. Op basis van een aantal criteria is gekozen voor de Beslischulp Datavolwassenheid IBDS (Interbestuurlijke Datastrategie) van de Rijksoverheid.¹ De data maturity scan bepaalt aan de hand van niveaus (1 t/m 4; beginnend, basis, gevorderd en expert) hoe de organisatie of afdeling ervoor staat op het gebied van datagovernance en datamanagement. Ook laat de scan zien wat een organisatie kan doen om een hoger volwassenheidsniveau te bereiken.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek van de studenten bestond uit interviews, deskresearch, een stakeholderanalyse en een cultuuranalyse. De scan beoordeelde de datavolwassenheid binnen vijf domeinen: data, technologie, medewerkers, organisatie en maatschappelijke opgaven. Alleen de afdeling Collectie van het Nationaal Archief werd onderzocht; hiervoor is gekozen omdat anders een te divers beeld zou ontstaan voor de hele organisatie.

Uit de scan is geconcludeerd dat de afdeling Collectie zich vooral op het basisniveau (2) bevindt (wat niet ongebruikelijk is bij overheidsorganisaties). Enkele voorbeelden: medewerkers hebben veel inhoudelijke kennis, zijn gedreven en voelen zich sterk verantwoordelijk voor hun werk. Er is veel intrinsieke motivatie voor het beheren en toegankelijk maken van de collectie, maar overkoepelende kaders en richtlijnen kunnen beter uitgewerkt en toegepast worden. Ook wordt datakwaliteit als belangrijk gezien en wordt daarnaar gestreefd, maar een uniforme aanpak en duidelijke datarollen zouden hierbij kunnen helpen. Het uitvoeren van data-analyses om processen te verbeteren en

Grip op data is noodzakelijk om waarde te kunnen realiseren voor alle relevante belanghebbenden

beslissingen te nemen wordt soms toegepast, en structuren en routines rondom datagebruik kunnen ook verbeterd worden. Conclusie: de intrinsieke motivatie om te werken aan datakwaliteit, data-analyses en andere voorwaarden om datagedreven te kunnen werken is goed maar om te komen op het IBDS-niveau 'gevorderd' moeten er nog wel stappen worden gezet.

Adviezen

De studenten hebben 21 adviezen opgesteld voor de 16 dimensies die onderzocht zijn. De belangrijkste kunnen als volgt worden samengevat:

• **Stel datarollen en verantwoordelijkheden formeel vast.**

Introduceer functies zoals *data steward*, data-eigenaar en business intelligence (BI)-specialist voor duidelijk eigenaarschap.

• **Investeer in datavaardigheden en databewustzijn.**

Ontwikkel leertrajecten voor medewerkers en stimuleer kennisdeling, met speciale aandacht voor medewerkers die digitaal minder vaardig zijn.

• **Start met eenvoudige, zichtbare BI-toepassingen.**

Ontwikkel praktische dashboards, bijvoorbeeld voor werkvoorraden of scantrajecten, om BI zichtbaar en nuttig te maken.

• **Standaardiseer en documenteer dataprocessen.**

Denk aan het opstellen van een proces om data te toetsen aan specifieke kwaliteitseisen.

Vervolg

Op dit moment prioriteert een groep collega's de adviezen uit de data maturity scan om tot een aantal activiteiten te komen die de afdeling Collectie kan oppakken. Ook starten we een nieuw project om beter zicht te krijgen op wat nodig is om meer datagedreven te kunnen werken. Bijvoorbeeld: welke dashboards zijn gewenst en welke software is nodig om dit te faciliteren? Kortom, er is nog genoeg te doen rondom data en datagedreven werken. Het zijn veel in elkaar grijpende onderwerpen. Het is essentieel om daarmee aan de slag te gaan om grip te krijgen op de data binnen het Nationaal Archief, ter voorbereiding op een steeds digitalere toekomst. |

NOTEN

Kenniscentrum van de IBDS, Beslischulp Datavolwassenheid, 'Hoe vergroot je de datavolwassenheid van je organisatie?' (geraadpleegd oktober 2025), via: <https://tinyurl.com/mws2ffhm>